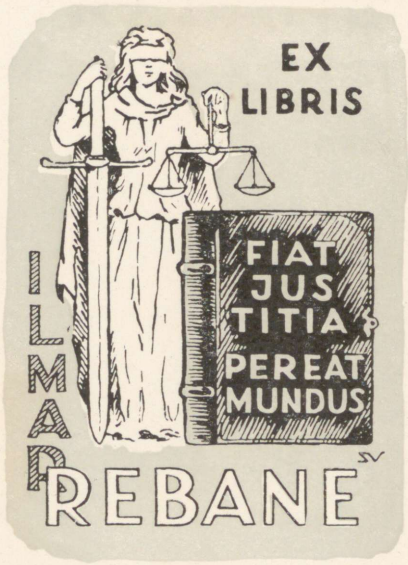

B. VARM
V. ŠVAIKO

*Üldsuse
osatahtsusest*

**VÕITLUSES
KURITEGEVUSEGA**

EX
LIBRIS

L
M
A
D

FIAT
JUS
TITIA
PEREAT
MUNDUS

REBANE

SV

A-17346

EESTI NSV POLIITILISTE JA TEADUSALASTE
TEADMISTE LEVITAMISE ÜHING

B. VARM. V. SVAIKO

ÜLDSUSE OSATÄHTSUSEST
VÕITLUSES KURITEGEVUSEGA

Nr. 287

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS * TALLINN 1960

**TARTU ÜLIKOOI
RAAMATUKOGU**

Б. Варм, В. Швайко
О РОЛИ ОБЩЕСТВЕННОСТИ В БОРЬБЕ С ПРЕСТУПНОСТЬЮ
На эстонском языке

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

*

Toimetaja I. Juhani
Tehniline toimetaja Ü. Laul
Korrektor H. Nassar

Ladumisele antud 23. VIII 1960. Trükkimisele antud 6. X 1960. Paber
54×84, 1/16. Trükipoognaid 1,75. Formaadile 60×92 kohaldatud trüki-
poognaid 1,435. Arvutuspoognaid 1,60. Trükiarv 2000. MB-04490.
Tellimise nr. 7952.

Hans Heidemanni nimeline trükikoda, Tartu, Ülikooli 17/19. I

Hind 60 kop. (6 kop.)

Nõukogude riik on tõeline rahvariik. Meie maal on esmakordselt inimkonna ajaloos loodud niisugune ühiskondlik ja riiklik kord, kus riigi ja tööraha huvid langevad täielikult ühte, on teineteisest lahutamatud. Seepärast väljendavad ka Nõukogude riigi poolt kehtestatud seadused kogu rahva taht. Nad väljendavad Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse tarka poliitikat, mis põhjeneb teaduslikul alusel, objektiivsete arenguseaduste tundmisel ja ärakasutamisel. Sotsialistlik seaduslikkus on Kommunistliku Partei ja nõukogude rahva käes aktiivseks loovaks jõuks, mis kaitseb ja arendab meie ühiskonna võite, Nõukogude kodanike õigusi ja vabadusi. Meil on kehtestatud tõeline seaduslikkus ja kodanike õiguste täielik elluviimine on reaalselt garanteeritud.

Nõukogude korra tingimustes paneb seaduslikkus alati ennast maksma. Mingisugune seaduserikkumine ei saa siin lõplikult juurduda, vaid ta paljastatakse varem või hiljem. See on Nõukogude riigi ja õiguse arengu seaduspärasus, mille avaldumine on tingitud nõukogude ühiskondlikus ja riiklikus korralduses endas sisalduvatest teguritest, nagu Nõukogude riigi juhtimine Kommunistliku Partei poolt, demokraatlik tsentralism, masside osavõtt riigi valitsemisest, rahvuste võrdõiguslikkus, majanduse plaanikindlus, kriitika ja enesekriitika, nõukogude rahva poliitiline ja moraalne ühtsus.

Sotsialismi võidu tulemusena on meie maal jäädavalt likvideeritud sellised kuritegevuse sotsiaalsed põhjused nagu masside julm ekspluateerimine, krooniline tööpuudus, nälg ning paljud teised taolised kapitalistliku korra aluse — eraomandi väärsünnitised.

Sotsialismi ülesehitamise käigus on meil välja kujunenud uus inimene, kellele on omane kõrge ideelisus, moraalne puhtus, tööarmastus, ühiskondlike kohustuste mõistmine ja ühiselureeglite ning seaduste austamine.

Kuid on ka selge, et sotsialistlik seaduslikkus ei saa

edukalt areneda stiihiliselt, ilma võitluseta tema tugevdamise eest. Kui seaduslikkuse eest küllaldaselt ei võidelda, võib ta ühes või teises riigiaparaadi lülis nõrgeneda. See pärast on hädavajalik sotsialistliku seaduslikkuse tagamine ka eriliste viiside ja abinõudega, mida teostab Nõukogude riik.

Kommunistliku ühiskonna laiahaardelise ülesehitamise ajajärgul on sotsialistliku riikluse arengu peasuunaks demokraatia igakülgne edasiarendamine, kogu rahva kaasatõmbamine riigi juhtimisele, majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö juhtimisest osavõtule. NLKP XXI kongress andis suuna, mille sisuks on mitmesuguste riigiaparaadi funktsioonide järkjärguline üleandmine ühiskondlike organisatsioonidele.

Peamiseks abinõuks, mis tuleneb meie riikluse arengu põhisuunast, oleks kõige laiemate elanikkonna kihtide kaasatõmbamine võitlusele ka sotsialistliku seaduslikkuse kindlustamise eest. Ainult rahvahulgad ise on kõige paremini suutelised võitlema mineviku iganditega ja seega järsult piiri panema igasugustele Nõukogude seaduste rikkumistele.

Kasvatustööga tuleb tõsta töötajate valvsust, et nad reageeriksid õigel ajal signaalidele, mis aitavad avastada seaduserikkumisi. Tuleb luua seaduserikkujatele ja nende soosijate ümber boikoteerimise õhkkond, mobiliseerida töötajaid põhjuste avastamisele, mis soodustavad seaduse rikkumisi ja isegi kuritegusid, esinema kriitiliste märkustega puuduste kohta ja abi osutama vastavatele ametkondadele, juurdlus- ning uurimisorganitele seaduserikkujate, kurjategijate avastamisel ning paljastamisel. Tuleb rakendada partei-, nõukogude ja ametiühingu laialdast aktiivi nõukogude seaduste selgitamiseks töötava rahva hulkadele.

Peale selle, nagu märkis sm. N. S. Hruštšov oma ettekandes NLKP erakorralisel XXI kongressil, peab ühiskondlike organisatsioonide kompetentsi üle minema järjest rohkem avaliku korra ja sotsialistliku ühiselu reeglitest kinnipidamise tagamise funktsioone. Sotsialistliku õiguskorra kaitseks tuleb moodustada vabatahtlikud rahvamalevad, seltsimehelikud kohtud ja teised nendetaolised ühiskondlikud organid, kes hakkaksid töötama uut moodi, uut moodi täitma ühiskondlikke funktsioone.

«Asi areneb selles suunas,» räägib sm. N. S. Hruštšov,

«et avaliku korra ja julgeoleku tagamise funktsioone täidaksid niisuguste riiklike asutuste kõrval nagu miilits ja kohtud paralleelselt ka ühiskondlikud organisatsioonid.»¹

Meie ühiskondlikel organisatsioonidel pole sugugi vähem võimalusi, vahendeid ja jõudusid toime tulla sotsialistliku õiguskorra rikkujatega, kui seda on miilitsa-, kohtu- ja prokuratuuriorganeil. Viimaste kompetentsi jääks vaid niisuguste isikute mõjutamine, kes kuritahtlikult ei allu sotsialistliku ühiskonna normidele ja kellele kasvatus ei mõju. Nõukogude kriminaalseadusandlus näeb sellest lähtudes ette range vastutuse raskete kuritegude eest ja eriti ohtlike retsidivistide suhtes, kuid piirab kriminaalvastutust kuritegudes, mis ei kujuta endast suurt ohtu riigile ja ühiskonnale.

Seadusandlus nõuab, et kriminaalvastutuse kohaldamine ja karistumäära valik lahendatakse tähelepanelikult ja otstarbekalt, seda eriti noorte suhtes.

On tarvis hoolitseda selle eest, et kohaldatud karistus vastaks kuriteo raskusele ja kurjategija isiksusele, oleks otstarbekohane, efektiivne ning mõjuks süüdimõistetute ümberkasvatamisele.

Kohaldades rangeid karistusi eriti ohtlike retsidivistide ja isikute suhtes, kes on süüdi raskete kuritegude toimepanemises, on vaja koos sellega laialdasemalt kohaldada karistusi, mis ei ole seotud vabadusekaotusega sellistele isikutele, kes on toime pannud kuritegusid, mis ei ole eriti ohtlikud ühiskonnale ja kes on võimelised paranema, ilma et neid oleks tarvis ühiskonnast isoleerida.

Isikute suhtes, kes on kuriteo toime pannud juhuslikel asjaoludel ja kes ei kujuta endast erilist ohtu ühiskonnale ning on võimelised paranema ilma karistuse kohaldamiseta, tuleb rakendada ühiskondlikke kasvatus-mõjutusvahendeid. Tähtis on, et iga kuritegelik käitumine õigeaegselt läbi arutataks ja teravalt hukka mõistetaks vastava ühiskondliku organisatsiooni või töötajate kollektiivi koosolekul.

Kuriteo toimepannud isiku selline häbimärgistamine ja tema käitumise hukkamõistmine üldsuse poolt on suure kasvatusliku tähtsusega ja annab kahtlemata häid tule-

¹ N. S. Hruštšov. NSV Liidu rahvamajanduse arendamise kontrollarvud aastaks 1959—1965. Ettekanne Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei erakorralisele XXI kongressile. Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1959. a., lk. 108.

musi nii kurjategija kasvatamisel kui ka töötajate laialdaste hulkade kaasatõmbamisel võitluse kuritegevuse ja korrarikkumistega.

Seda asjaolu tuleb tänapäeval silmas pidada meie administratiivorganeil ja eriti prokuratuuri- ning kohtuorganeil.

Näiteks NSV Liidu ja liiduvabariikide kriminaalseadusandluse aluste §-le 38 arvestades tehjolusid, süüdlase isikut ning ühiskondlike organisatsioonide või süüdlase töökoha tööliste, teenistujate või kolhoosnikute kollektiivi taotlusi süüdlase tingimisi süüdimõistmise kohta, võib kohus panna nendele organisatsioonidele või sellele kollektiivile tingimisi süüdimõistetu ümberkasvatamise ja parandamise kohustuse.

Praktika näitabki, et töötajate kollektiivide ja ühiskondlike organisatsioonide aktiivsel kaasabil on ümberkasvatatud kuritegelikule teele läinud isikuid, ära hoitud rida kuritegusid ja teisi seaduserikkumisi.

Üldsuse aktiivsel kaasabil on viimasel ajal kuritegevus ja avaliku korra rikkumised vabariigis tunduvalt vähenenud.

Töötajate kollektiivid ja ühiskondlikud organisatsioonid on arutanud ja võtnud enda vastutusele ning ümberkasvatamisele kõige erinevamaid kuritegusid sooritanud või nendele kaasaaidanud isikuid.

Töötajate aktiivsest osavõtust võitluses kuritegevusega, kuritegevuse ärahoidmisel räägivad paljud ilmekad faktid.

Pärnu Kalakonservikombinaadi töötajad, olles tähelepanelikud, hoidsid ära 177 karbi konservi varguse, mida kavatsesid toime panna kombinaadi kaks töötajat.

Rakvere Ehitusvalitsuse nr. 3 ja tehase «Punane Kunda» töölised Irsi, Meltsi, Tõrsi ja Niido pidasid omal algatusel kinni retsidivisti Robõševi varguse sooritamisel ehitusvalitsuse ühiselamust.

Ülaltähendatud seltsimehi autasustati ELKNÜ Rakvere Rajoonikomitee poolt aukirjadega ja käitiste ametiühingukomiteede poolt mälestusesemetega.

Kurjategijate ja teiste seaduserikkujate paljastamisel on eriti tähtis just üksikute kodanike tähelepanelikkus nende ümber toimuvate sündmuste suhtes.

Kodanik Bolšakov juhtis jooanud olekus oma isiklikku autot ja sõitis peale kodanik Ivannikovile, tekitades viima-

sele raskeid kehavigastusi. Bolšakov põgenes sündmuskohalt.

Kodanik Metslov, kes viibis sündmuskoha läheduses, pani tähele ja märkis üles auto registreerimisnumbri ning teatas sellest miilitsaorganitele. Tänu kodanik Metslovi sellisele käitumisele osutus võimalikuks kurjategija viivitamatult avastada ja paljastada.

Jõhvi rajoonis otsustas neljast isikust koosnev jõuk toime panna vanaldase labielupaari juures röövimise. Sündmuskohast mõõdaminevate kodanike aktiivsel vahelesegamisel jäi aga röövimine teostamata. Veel enam, need kodanikud ei piirdunud mitte ainult sellega, et segada röövimise lõpuleviimist, vaid nad asusid röövleid jälitama, tabades neist ühe, kelle toimetasid miilitsaosa-konda.

Eeltoodud näidetes kodanikud talitasid õigesti. Iga Nõukogude kodanik peab mitte ainult ise täitma seadusi, pidama töödistsipliini, hoidma ja tugevdama riiklikku ja ühiskondlikku omandit, kinni pidama sotsialistliku ühiselu reeglitest, vaid ta peab seda nõudma ka teistelt kodanikelt ning aktiivselt võitlema ebasobivate tegude vastu ühiskonnas.

Nõukogude inimene on sügavalt huvitatud eeskujulikust avalikust korrast. Võitlusele korrarikkumiste vastu haaratakse kaasa järjest rohkem üldsust.

Hindamatu tähtsusega on avaliku korra kaitse edasisel tugevdamisel NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 2. märtsi 1959. a. määrus töötajate osavõtu kohta avaliku korra kaitsmisest.

Selle määruse alusel moodustatud rahvamalevad võtavad vabariigi paljudes linnades ja rajoonides aktiivselt osa avaliku korra kaitsest. Kogemused näitavad, et seal, kus rahvamalevate töö on hästi organiseeritud, seal, kus laialdased rahvamassid on aktiivselt lülitunud nõukogude õiguskorra kaitsele, on tunduvalt vähenenud ka korrarikkumised.

Näiteks Viljandi linnas on rahvamalevlased oma piirkondades organiseerinud valveteenistuse. Rahvamalevate valveteenistus on organiseeritud kõigil linnas toimunud avalikel rahvakogunemistel ja piduõhtutel.

Valveteenistuse ajal on malevlaste poolt kinni peetud õiguskorra rikkujad, sealhulgas sotsialistliku omandi vargaid. Nii peeti rahvamalevlaste poolt kinni kaks Viljandi

Jahu- ja Leivakombinaadi töötajat, kes olid varastanud kombinaadist suhkrut ja teisi produkte.

Viljandi rajooni kolhooside «Uus Tee», «Kalju», «Sõprus», «Tulevik» ja Viiratsi sovhoosi rahvamalevlastel on samuti aidanud kaasa ühiskondliku korra kindlustamisele külas.

Rõhuvast enamikus Nõukogude kodanikud töötavad ennastalgavalt kõigis kommunistliku ülesehitustöö sektorites, suhtuvad ausalt oma ühiskondlikesse kohustustesse, täidavad nõukogude seadusi ja austavad sotsialistliku ühiselu reegleid. Kuid selle kõrval on meil veel isikuid, kelle eluviis on vääritud, kes panevad toime kuritegusid ja muid ühiskonnas sobimatuid tegusid.

Samal ajal on ka niisuguseid inimesi, kes, olles teadlikud ebaväärikatest käitumistest, seaduserikkumistest, pahatihti aga olles vahetult isegi pealtnägijaiks, ei võta midagi ette nende suhtes, kes ei austa sotsialistliku ühiselu reegleid. Mõningatel juhtudel aga kodanikud kas puht oma isiklikest mugavustest või mõnel muul kaalutlusel vaikivad neile teadaolevatest seaduserikkumistest.

Tuntud pedagoog A. S. Makarenko, mõistes hukka sellist käitumist teoses «Kommunistlikust kasvatuses», kirjutab väga tabavalt: «Individualisti kiivas eetika, mis on läbi imbutanud isiklikust kõlbelisest ahnusest ja eneseimellemisest, tõukab inimest igal sammul ühiskondlikest nähetest eemale. «Ärge mõistke kohut, et teie üle kohut ei mõistetaks, sest nii nagu teie kohut mõistate, mõistetakse ka teie üle.» See tähendab — ärge pöörake tähelepanu kõigele sellele, mis toimub teie ümber, ärge segage end ebameeldivatesse asjadesse, käige põhimõtte järgi: «see ei puutu minusse». Täis järeleandlikkust teiste suhtes, ei nõua niisugune eetilise norm kuigi palju ka täiuse taotlejalt endalt. Kogu ta enesetäiustamine seisneb passiivsuses. Seepärast kujunes eetika üheks iseloomulikumaks põhimõtteks universaalne väide: mitte mingil juhul pole tarvis midagi nõuda ei teistelt ega endalt. «Pätt» — väär samm, mis räägib vastu isegi otsestele eetika normidele — polegi nii kohutav asi, alati on võimalik kahetseda ja uut enesealandamise puhangut läbi elada, pärast seda aga võib rahulikult edasi elada ja isegi taevariiki loota...»¹

¹ A. S. Makarenko, «Kommunistlikust kasvatuses», Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1954, lk. 80.

Seaduslikkuse kindlustamisel on eeskätt vaja, et meie üldsus, ametiühingu-, Kommunistliku Noorsooühingu ja muud ühiskondlikud organisatsioonid kasvataksid igas kodanikus, kollektiivi liikmes distsipliini ja moraalselt vastutustunnet nõukogude õiguskorra kaitsel.

Nõukogude ühiskonnas on distsiplineerimatus ühiskonnastavastane nähe. Seega on selline inimene — inimene, kes astub välja ühiskonna vastu. Niisugune arusaamine distsipliinist peab olema igal töötajal.

Meie ühiskonna distsipliiniga, erinevalt vanast distsipliinist, peab kaasnema teadlikkus, s. o. täielik arusaamine sellest, miks distsipliin on vajalik.

Kõigepealt tuleb nõuda distsipliini kui meie poliitilise ning kõlbelse elu normi täitmist kollektiivilt. Igas kollektiivis tuleb distsipliini pidada kõrgemaks kollektiivi üksikute liikmete huvidest.

Seltsimees N. S. Hruštšov märkis oma kõnes NLKP Keskkomitee 1959. a. juunipleenumil: «On vaja resoluutselt võidelda partei- ja riikliku distsipliini rikkumise vastu, missuguses vormis see ka ei avalduks. Tuleb kasvatada kaadrit nii, et eranditult kõik töötajad peaksid rangelt kinni partei ja riigi huvidest.»¹

Kui kõik ühiskonna liikmed või vähemalt nende määratu suur enamus võtavad aktiivselt õiguskorra kaitse küsimuse enda kätte, on kontrolli n. ö. «sisse seadnud» õiguskorra rikkujate tühise vähemuse üle, hakkab kaduma vajadus igasuguse administratiivtegevuse järele üldse. Teoses «Riik ja revolutsioon» ütleb V. I. Lenin selle kohta: «... kui kõik õpivad iseseisvalt teostama arvestust ja kontrolli logelejate, memmepoegade, petiste ja muude selltaoliste «kapitalismi traditsioonide säilitajate» üle, — siis muutub kõrvalekaldumine sellest üldrahvalikust arvestusest ja kontrollist möödapääsmatult nii uskumatult raskeks, niivõrd haruldaseks erandiks, ja sellega käib kaasas tõenäoliselt nii kiire ja tõsine karistus..., et igasuguse inimliku ühiselu lihtsate põhireeglite pidamise vajadus muutub peagi *harjumuseks*.»¹

Kasvatustööd tuleks suunata nõnda, et ükski kodanik

¹ NLKP Keskkomitee 1959. aasta juunipleenumi materjale, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1959, lk. 105.

² V. I. Lenin, Teosed, 25. kd., Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1954. a., lk. 443.

ei jääks passiivseks pealtvaatajaks ühe või teise õiguskorra rikkumise suhtes või vaikiks nendest. Selliste faktide esinemisel tuleks niisuguse kodaniku käitumine igati hukka mõista.

Õigesti talitas Viljandi Kaubastu töötajate üldkoosolek, kui ta mõistis hukka ja avaldas ühiskondlikku laimust ühele oma töötajale liigse alkoholi tarvitamise tagajärjel avaliku korra rikkumise eest ja samal ajal selgitas välja seda tinginud põhjused.

Üheks oluliseks põhjuseks oligi siin just see, et mõned sama kaubastu töötajad, Rannakohviku ettekandjad, suhtusid ükskõikselt sellesse avaliku korra rikkujasse. Veel enam, nad isegi soodustasid tema tegevust, müües juba ilmselt joobnud isikule alkohoolseid jooke. Sellega nad ka ise rikkusid korda, s. o. kaubanduslikke eeskirju. Üldkoosolek mõistis ka ettekandjate tegevuse hukka ja avaldas neile samuti ühiskondlikku laimust.

Andmed näitavad, et enamus kuritegusid ja teisi seaduserikkumisi on toime pandud just ebakaines olekus või on seotud liigjoomisega.

Kodanik R. Sukamägi, sündinud 1932. a., oli igati korralik noormees nii töös kui ka isiklikus elus.

Sattunud aga alkoholi mõju alla, vallandati ta töökohalt joomise pärast. Ta jättis maha perekonna, müüs maha oma üleriided, ema kuldkäekella, jõi maha Atlandil heeringapüügil teenitud töötasu ca 7000 rubla ning pani lõpuks toime kuriteo — varguse. Selle eest sattus ta kohtu alla. Seletustes uurimisorganitele põhjendab ta oma käitumist: «...mina varastasin, kuna minul on joomine väga omaseks saanud ja ma ei või sellest lahti saada — võib hullemat juhtuda.»

Vanas ühiskonnas olid joomise põhjustajateks rahvastane ühiskondlik kord, mõisnike ja kapitalistide väljakannatamatu ike, rasked töö- ja elutingimused. Raskete elutingimuste tõttu püüdsid töötajad leida unustust viinas, «uputada mure viinasse». Nõukogude ühiskonnas pole põhjust niisugusteks meeoleudeks. Meie tingimustes on joomine suurel määral kombelõtvuse avalduks, halva kasvatuse ja minevikust päritud nakkava halva eeskuju, halbade kommete ja harjumuste matkimise tulemuseks.

Joomine on suur pahe, mis takistab nõukogude rahva

ees seisvate ajalooliste ülesannete edukat lahendamist. Joomine kahjustab inimese tervist, kõigutab perekonnaelu aluseid, võtab inimeselt jõu ja tahte, tekitab hoolimatut suhtumist oma ülesannetesse, põhjustab tööviljakuse langust, praagitootmist, tööluuse ja avarisiid tööstuses ja transpordis. Ta tekitab sõbramehelikku suhtumist ja onupojapoliitikat, sigitab printsiibitust, tõukab inimest kuri-tegevusele.

Viimasel ajal on meie partei ja valitsuse poolt võetud tarvitusele terve rida efektiivseid abinõusid liigjoomise vastu võitlemiseks.

Nii on selle kohta vastu võetud 15. detsembril 1958. aastal NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus «Joomise vastu peetava võitluse tõhustamisest ning korra loomisest kangete alkoholsete jookide kaubastamisel», Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus 30. jaanuarist 1959. a. «Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi 1957. a. 18. jaanuari seadluse «Vastutusest huligaanse käitumise eest» täiendamise kohta» jt.

Viimatimärgitud seadluse kohaselt nähakse ette, et joobnud olekus tänavale või teistesse ühiskondlikesse kohtadesse ilmumine, samuti alkoholsete jookide joomine kauplustes, tänavatel, elumajade hoovides või teistes ühiskondlikes kohtades, kus see on keelatud, toob endaga kaasa:

«... esimesel korral trahvi kuni 100 rublani, mille määrab kohaliku töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee miilitsaosakonna või -jaoskonna ülem. Korduvatel juhtudel trahvi kuni 300 rublani, mille määrab rajooni või linna töörahva saadikute nõukogu administratiivkomisjon.

Ettenähtud tähtjaks trahvi maksmata jätmine toob trahvitud isikule kaasa aresti kolmest kuni viieteistkümne ööpäevani, vastavalt Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi 1957. a. 18. jaanuari seadluse paragrahvidele 2 ja 3.»¹

Rööbiti administratiivsete abinõudega võitluses liigjoomisega on Partei Keskkomitee juhendite täitmiseks vaja väga suurt ja hoolikat tööd meie kaadrite kasvatamiseks, nende mobiliseerimiseks otsustavale võitlusele joomise kui suure ühiskondliku pahe vastu, taotledes leppimatuse ja avaliku hukkamõistu õhkkonna loomist ettevõttes, kolhoosides, sovhoosides, asutustes ja õppeasutustes

¹ Eesti NSV Teataja 17. 02. 1959. a.

joodikute ja nende soosijate suhtes. Üksikute isikute juures esinevaid joomise ning joobnud olekus vääritud käitumise juhtusid tuleb avalikkuse ees arutada ning rangelt hukka mõista. Tuleb sisse viia kord, et sellised isikud annaksid seltsimeeste ees aru oma tegudest.

Siinjuures peab märkima, et NSV Liidu ja liiduvabariikide kriminaalseadusandluse aluste § 12 kohaselt «... isik, kes pani kuriteo toime joobe seisundis, ei vabane kriminaalvastutusest».

Joobnud olek ise on juba avaliku korra rikkumine ja tuleb asuda seisukohale, et joobnud olekus ebaväärikate tegude toimepanemisel tuleb seda lugeda raskendavaks asjaoluks. Nii küsimust praktikas enamikul juhtudel ka käsitletakse. Samal ajal aga esineb fakte, kus üksikud kollektiivi liikmed oma vähese teadlikkuse tõttu peavad seda hoopis kergendavaks asjaoluks, kui korrarikkumine on toime pandud joobnud olekus. Sellised seisukohad tuleb hukka mõista, kuna see nõrgendab võitlust joomise ja selle tagajärjel esinevate korrarikkumiste vastu.

Väike-Maarja rajoonis arutas Kaarma Piiritusetehase kollektiiv sama tehase töölise A. Jalaka poolt sooritatud varguse fakti. Kollektiivi liikmed mõistsid õigesti hukka tema poolt toimepandud teo. Samal ajal aga ei reageerinud kollektiiv tehnilise juhataja sm. L. Kokuta väljaastumisele, kes püüdis leevendada Jalaka üleastumist sellega, et ta sooritas varguse joobnud olekus.

Üheks oluliseks põhjuseks, mis soodustab õiguskorra rikkumisi ja isegi kuritegusid, on see, et real juhtudel mõistetakse hukka ja antakse endale aru siis, kui tege mist on tõsisema seaduserikkumisega ning kui küsimuse on avalikkuse ette toonud vastavad administratiivorganid. Selle tulemusena jäetakse sageli väiksemad korrarikkumised tähele panemata ja nende suhtes ei looda hukkamõistu õhkkonda. Need korrarikkumised, mis pannakse aga toime väljaspool tööd, avalikes kohtades, perekonnas jne., jäävad pahatihti kollektiivides tähele panemata, kuna niisugust korrarikkumist kollektiivi liikme poolt peetakse n. ö. eraasjaks ja sellega peaksid nagu tegelema ainult vastavad administratiivorganid.

ETKVL-i Autobaasi ametiühingukomitee koosolekul arutati töötaja Ponomarjovi küsimust, kes oli rikkunud avalikku korda. Ponomarjov, kes oli isiklikult koosolekule kutsutud, väitis, et kellelgi ei ole õigust teha ette-

kirjutusi, kuidas tema oma vaba aega veedab. Sellele ei reageeritud vajalikult ning üldse koosolek Ponomarjovi ka avaliku korra rikkumise eest korrale ei kutsunud. Nii-sugust käitumist ja talitusviisi tuleb lugeda ebaõigeks.

Tegelik elu näitab, et sageli kas või juba kõige väiksemgi nõukogude ühiselu ja moraali normi rikkumine ja sellele kollektiivi poolt mittevaheselegamine, mittereageerimine viib tõsistele seaduserikkumistele või isegi kuritegude toimepanemisele.

Tööd on vaja organiseerida nõnda, et üldsus, ühiskondlikud organisatsioonid reageeriks kollektiivi liikme poolt toimepandud vähimalegi korrarikkumisele, olgu see siis kas töösisekorra eeskirjade rikkumine, amoraalne käitumine väljaspool tööd, perekonnas vm.

Resoluutselt tuleb võidelda selliste töötajate vastu, kes küsimuste lahendamisel, eelistades kohalikke huve üldistele, üldriiklikele huvidele, ületavad oma õigusi ja volitusi, käituvad nii, nagu ei oleks seadused nende jaoks kirjutatud.

See on ka üheks oluliseks põhjuseks, mis tingib esinevaid õiguskorra rikkumisi ja kus meie üldsusel, ühiskondlikel organisatsioonidel tuleb samuti otsustavalt vahele segada.

Eriti tähtis koht õiguskorra kindlustamisel on meie noore põlvkonna kasvatamisel.

Olulist osa etendavad siin meil üldiselt kehtivad terved kasvatuslikud suunad ja noorsoo-organisatsioonide tegevus. Nende mõjust kõnelevad kas või sellised näited, nagu hulgaline osavõtt uudismaade harimisest, suurehustest jm. Kuid asjale ei tule kasuks, kui me kõige hea kõrval jätame mõned tõsist kaalumist vääriavad asjaolud tähele panemata.

Paljude noorte varajane lapsepõlv möödus raskeil sõja- ning sellele järgnenud pingutavail ülesehitustöö-aastail. Nii mõnedki jäid koduta, isata või lihtsalt tarviliku järelevalveta. Tagajärjed annavad ennast valusalt tunda.

Meie noorsoole on loodud soodsad tingimused kasvamiseks, õppimiseks, igakülgseks vaimseks ja füüsiliseks arenemiseks. Igal noorel on võimalus omandada haridust. See on tagatud meie õppeasutuste laialdase võrgu, kõrgetes ning kesk-eriõppeasutustes õppemaksu kaotamise, stipendiumide maksmise ja laialdase mittestatsionaarse

õppimise organiseerimise näol. Vaba aja veetmiseks on noorte kasutuses klubid, rahvamajad, staadionid jne. Meie noorsoo teadvust ei mürgita igasugused «comicsid», kol-lane kirjandus ja Hollywoodi gangsterfilmid.

Kas võime siiski rahul olla meie noorsoo kasvatamisel saavutatud tulemustega? Seda ikkagi mitte. Pahatihti vormib tänav lapse iseloomu rohkem kui õppeasutus ja kodu. Mõnigi kord näeme noorukeid joobnud olekus, ebasünd-salt käitumas, ja mis veelgi hullem.— toimepandud kuri-tegude eest kohtusaalis vastust andmas.

Niisugused nähtused tekitavad rahutust ja sunnivad mõtlema abinõudele nende kaotamiseks. Noortest, kel puu-duvad kindlad elusihid ja ideaalid, moraalsed ja eetilised printsiibid, ei saa meie uue, kommunistliku ühiskonna täisväärtuslikke liikmeid.

Noorte kasvatamisel on kahtlemata kõige tähtsam koht kodul ja perekonnal. Kui kasvatus perekonnas lonkab, siis on koolil ja ühiskonnal raske vanemate vigu parandada. Kuid ka siin peab üldsus, ühiskond ulatama abistava käe ning õigeaegselt vahele segama ja avaldama oma mõju väärnähtustele perekonnas ning laste kasvatamisel.

Tehase «Silikaat» kollektiiv arutas kodanik Edgar Vasemäe käitumist oma laste kasvatamisel. Tema poeg Ants hulkus järelevalveta ringi, koolis ei käinud. Isa oma poja Antsu käitumise vastu huvi ei tundnud. Ants ise sele-tab, et kodus isa-ema joovad pidevalt, pakuvad ka temale viina. Kuna tema juua ei taha, on ta hulkunud tänavail. Lõpuks pani ta toime pisivargusi.

Kollektiiv mõistis Antsu isa Edgar Vasemäe käitumise hukka ning püstitas küsimuse vanemlike õiguste äravõt-mise ning Antsu paigutamise kohta lastekodusse.

Praegu, kus on juba välja kujunenud teatud praktika üldsuse kaasatõmbamisel võitlusse õiguskorra rikkumis-tega, kuritegevusega, tuleb järk-järgult süvendada tööta-jate initsiatiivi selles küsimuses.

Seoses sellega tahaksimegi siinkohal käsitleda mõnin-gaid küsimusi ning vabariigis väljakujunenud meetodeid, vorme ja ühiskondlikke mõjutusabinõusid, mis üldsuse poolt on tarvitusele võetud ja rakendatud õiguskorra rik-kujate suhtes.

Õiguskorra rikkujate suhtes mõjutus-kasvatuslike vahendite kohaldamisel, näiteks kuriteo sooritanud isiku kollektiivi poolt kasvatada võtmise otsustamisel, tuleb

eeskätt lahendada toimepandud teo ohtlikkuse aste ühiskonna suhtes ning igakülgsest välja selgitada süüdlase isiksus. Viimase all tuleb mõista seda, kuidas antud isik on käitunud isiklikus elus ja töös, s. o. tema korralikkust. Samuti seda, kas ta õigesti annab endale aru sooritatud teost, hüvitab tekitatud kahju. Oluliseks on ka asjaolude väljaselgitamine, mis viisid isiku kuritegelikule teele (liigjoomine, raske perekondlik ja majanduslik olukord jne.).

NSV Liidu ja liiduvabariikide kriminaal-seadusandluse aluste sätetes öeldakse, et kuriteo toimepannud isikut võib kriminaalvastutusest vabastada, kui süüdlase poolt toimepandud tegu on kaotanud ühiskonnaohtlikkuse või see isik ei ole enam ühiskonnale ohtlik. Samuti öeldakse, et vastutust kergendavateks asjaoludeks on muuhulgas süüdlase poolt kuriteo kahjulike tagajärgede ärahoidmine või tekitatud kahju vabatahtlik hüvitamine või kõrvaldamine; kuriteo toimepanemine raskete isiklike või perekondlike asjaolude kokkusattumise mõjul; puhtsüdamlik süü ülestunnistamine või süü ülestunnistamisele ilmumine.

Seega on küsimuse õigeaks lahendamiseks iga konkreetse kuriteo toimepannud isiku suhtes vaja lahendada üheaegselt kõik eeltoodud küsimused koos.

Näiteks ka tahtliku tapmise sooritamise puhul võivad esineda teo sooritanud isiku suhtes ülaltoodud kergendavad asjaolud, kuid juba ainuüksi teo ühiskonnale ohtlik iseloom ei luba seda isikut vabastada kriminaalkohtulikust vastutusest. Ja sellise isiku kollektiivi poolt käändusele võtmine oleks ilmselt väär. Küll võib aga neid asjaolusid arvestada kohus karistuse määra kohaldamisel.

Samas võib esineda juhuseid, kus kriminaalsüüteo ühiskonnaohtlikkus ise küll ei tingi kohtuliku vastutuse kohaldamist, kuid arvestades teo sooritanu isiksust (s. o. kas ta on varem kandnud kriminaalkaristust, kas tema juures on esinenud sotsialistliku ühiselu reeglite mitte-täitmist, kollektiivi kasvatuslikule mõjule mitteallumist, süü mitteülestunnistamist jne.), ei oleks õige niisugust isikut võtta kollektiivi käändusele ning kasvatamisele.

Kodanik Kalju Kroon, kes pani toime Kanepi asulas huligaanse teo, oli varem kohtu poolt karistatud juba kolmel korral. Kaks korda oli ta karistatud varguste eest, üks kord huligaanse teo eest. Peale selle oli teda karistatud ka administratiivkorras. Kõik need asjaolud olid kollektiivile teada. Vaatamata sellele taotles aga «Ühis-

jõu» kolhoosi juhatuse laiendatud koosolek, et kodanik Kroon antaks kolhoosi vastutusele. Rahvakohus jättis õigesti selle taotluse tähele panemata ning karistas Krooni kolmeaastase vabadusekaotusega.

Raku sovhoosi kollektiivis arutati sovhoosi töötajate Lehanovi, Muravjovi ja Kolgi kuritegu, keda süüdistati traatvõrgu varguses 315 rubla väärtuses.

Käesolev konkreetne asi lahendati nii, et Muravjov ja Kolk, keda iseloomustati positiivselt, võeti kollektiivi käendusele kasvatada. Arvestades seda, et Lehanov oli aga varem juba karistatud tahtliku kuriteo toimepanemise eest, võeti ta kohtulikule vastutusele.

Ei ole õige võtta kollektiivi käendusele isikut, kes ei pea ennast süüdlaseks ja nõuab asja arutamist kohtukorras. Õigesti teevad need kollektiivid, kes nende isikute suhtes käendusele võtmise taotlusi uurimisorganitele üldse ei esita, kuna niisugustes asjades uurimisorganid ei või lõpetada menetlust käendusele andmise motiividel. Neil juhtudel asi kuulub lahendamisele kas kohtulik korras või uurimisorganite poolt vastavalt kriminaalprotsessi koodeksi sätetele. Küll aga võivad kollektiivid, kui nad peavad vajalikuks, esitada käendusele võtmise taotlust kohtule, kui asi leiab lahendamist kohtulik korras. Küsimuse selline käsitlemine on õige seepärast, et isik nõudis tema vastu kogutud tõendite hindamist ja üldse tema süüküsimuse lahendamist kohtu poolt. Tema nõudele aga vastu vaielda ei saa, kuna lõppastmes õigusemõistmist meil siiski teostab kohus. Ja juhul kui kohus tunnistab ta süüdlaseks, siis ka kohus, omades kollektiivi taotlust, võib anda süüdimõistetu kollektiivi käendusele.

Meie arvates, kui isik ei pea ennast süüdlaseks, siis see ei kõrvalda võimalust asja arutamiseks seltsimehelikus kohtus. Seda muidugi kuriteo asjades, mis seltsimehelike kohtute põhimääruse kohaselt kuuluvad nende lahendamisele.

Üldsus ei saa otsustada asju, milles süüdistatava süü ei ole uurimisorganite poolt vajalikult tõestatud. Niisuguste asjade üleandmisega võidakse rikkuda kodanikele seadusega garanteeritud õigusi, tembeldades neid oletuste alusel kurjategijateks ning seega laimates neid töötajate kollektiivides. Niiviisi talitades võib isegi tegelik kurjategija avastamata ja karistamata jääda.

Ei tule lugeda õigeks kuritegusid sooritanud asutuse, ettevõtte või organisatsiooni juhtkonda kuuluvate isikute kasvatavadõtmist alluvate kollektiivide poolt. Seda võiks küll teha siis, kui antud isikud on seoses kuriteo sooritamisega tagandatud juhtivalt kohalt. Vastasel juhul kujuneks asi välja nii, nagu antaks pedagoog oma õpilaste kasvatada. See oleks ilmselt väär.

Juhul, kui tegemist on kolhoosides või teistes kooperaatiivsetes ja ühiskondlikes ettevõtetes või organisatsioonides tootmistegevusega seoses toimepandud kuritegudega, siis süüdlaste isikute vastutuse küsimuse peavad otsustama eeskätt nende organisatsioonide liikmed.

Küsimuse niisugune käsitlemine näiteks kolhooside osas tuleneb kas või juba sellest, et põllumajanduslik artell on vabatahtlikult ühinenud talupoegade kollektiivne majand ja et artelli liikmed ise valitsevad artelli saaduste ja vara üle ning suunavad artelli tegevust vastavalt nõukogude seadustele, partei ja valitsuse otsustele riigi, kolhooside ja kolhoosnikute huvides.

Et ühiskondlike organisatsioonide ja töötajate kollektiivide poolt rakendatavate ühiskondlike mõjutusvahendite vormid ja meetodid ei ole seadusega reguleeritud, esineb praktikas selles osas vastuvõetud otsuste sisulist mitmekesisust.

Kollektiivide initsiatiivil võetakse mõnikord näiteks vastu otsuseid, kus kollektiiv peab vajalikuks vastutusele võetava isiku paigutamist teisele töökohale.

Tuleb asuda seisukohale, et selline praktika on õige.

Tartu Kaubastu toidubaari «Komeet» kollektiiv otsustas administratsioonile esitada küsimuse mitte eriti ohtliku kuriteo sooritanud töötaja Kriisa üleviimise kohta teisele töökohale, kus oleks võimalik teda paremini kontrollida.

Pärnu Riikliku Merekalapüügi Valitsuse kollektiiv, arutades kahe madruse — Otsma ja Juki süüteoasja, otsustas nad võtta kollektiivi vastutusele ümberkasvatamiseks, kusjuures püstitati administratsiooni ees küsimus Otsma paigutamise kohta teisele laevale, kus kasvatustöö tase on kõrgem.

Tallinna Elamute Valitsuse kollektiiv, arutades maja-valitsuse kahe inseneri süüteoasja, otsustas administratsiooni ees taotleda nende üleviimist lihttööle.

Üksikutel juhtudel kollektiivid, arutades süüdi olevate

isikute käitumist, mõistavad nende teod hukka ja paluvad neid mitte kohtu alla anda, kuid samal ajal ei võta neid kollektiivi vastutusele.

Harju rajooni «Kuulsuse» kolhoosi üldkoosolek arutas kodanik Norviku süüteoasja, keda süüdistati valetunnistuse andmises uurimisorganitele. Üldkoosolek otsustas taotleda, et Norvikut ei võetaks kohtulikule vastutusele, kuid samas loobus kollektiivi vastutusest tema ümberkasvatamisel.

On arusaadav, et selline otsus ei ole õige.

Pärnu Kalakombinaadi kollektiiv, arutades töötaja Suija kuriteoasja, kes oli toime pannud mootori varguse, otsustas võtta Suija kollektiivi vastutusele ümberkasvatamiseks.

Kaks päeva hiljem esitas Suija administratsioonile avalduse omal soovil töölt lahkumiseks ja ta vallandati.

Sellistel juhtudel oleks õige, kui kollektiiv loobuks oma taotlusest ja teataks sellest prokuratuurile. Antud küsimust peaks aga samuti arutama kollektiivi koosolek.

Õigesti toimis Tallinna Taksopargi administratsioon, kes, saanud kollektiivi vastutusele võetud isikult avalduse lahkumiseks, andis selle küsimuse otsustamiseks üle kollektiivile. Vastavalt kollektiivi koosoleku otsusele jäi nimetatud isik tööle edasi.

Praktikas esineb juhtumeid, kus uurimisorganid alati ei rahulda töötajate kollektiivide taotlusi kuritegusid sooritanud isikute üleandmise kohta kollektiividele ümberkasvatamiseks. Seda peamiselt nende isikute suhtes, kes on juba varem karistatud kuriteo eest või kui nende poolt sooritatud kuritegu koos teiste asjaoludega tuleb lugeda küllalt ühiskonnale ohtlikuks.

Rakvere Mehaanikatehase tööline Popov sooritas vägistamise katse. Kollektiiv taotles tema käendusele võtmist. Uurimisorganid, arvestades aga kuriteo ühiskonnale ohtlikku iseloomu, ei võinud rahuldada seda taotlust ning Popov võeti kriminaalkohtulikule vastutusele.

Võib kerkida küsimus, kuidas talitada näiteks neil juhtudel, kui mitte eriti ohtliku kuriteo sooritanud isik, kelle suhtes oleks otstarbekohane rakendada ühiskondlike mõjutusvahendeid, kusagil ei tööta.

Selliste isikute käitumist võib arutada ja arutatakse kas majavalitsuse aktiivi koosolekutel või mõningates

teistes kollektiivides, kellega neil isikutel on kokkupuutumisi.

Tartu Linna Prokuratuuri poolt anti Tartu Kultuurimaja kollektiivile arutamiseks Rein Kalde (17 a. vana) süüteoasi. Asi anti kultuurimaja kollektiivile arutamiseks sellepärast, et Kalde võttis aktiivselt osa kultuurimaja isetegevusringide tööst, kuid seejuures ei omanud töökohta.

Kultuurimaja kollektiiv, arutades Kalde süüteoasja, mõistis tema käitumise hukka ja võttis ta oma vastutusele. Peale selle leiti kultuurimaja juhtkonna poolt Rein Kaldele ka töökoht.

Seaduserikkujate ümberkasvatamine võib toimuda mitte ainult töötajate kollektiivide ja ühiskondlike organisatsioonide, vaid ka üksikute isikute erilisele vastutusele andmise teel. Nii näiteks võib antud vastutusvormi kasutada alaealiste suhtes, andes neid seaduserikkumise juhtudel vanemate või hooldajate käendusele.

Saue 7-klassilise Kooli õppenõukogu ja lastevanemate komitee ühine koosolek arutas õpilaste Märjamaa ja Nuuteri kuritegelikku käitumist. Õppenõukogu otsustas alaealise Nuuteri kooli õpilaseks edasi jätta ja parandada kasvatustööd õpilaste seas. Õpilane Märjamaa aga anti vanemate käendusele.

Tuleb märkida, et alaealiste poolt sooritatud kuritegelike käitumiste arutamisi võib ette võtta erandjuhtudel ja seda eriti hoolika ettevalmistusega. On teada, et alaealiste poolt sooritatud korrarikkumiste arutamine mõnikord võib mõjuda neile isegi halvasti ja üksik alaealine võib teiste hulgas muutuda «päevakangelaseks».

Alaealiste suhtes, kes kusagil ei õpi ega tööta, on vaja, et nende poolt toimepandud kuritegude arutamisi viidaks läbi kollektiivides, kus töötavad nende vanemad.

Rakvere rajoonis arutati alaealise Ants Kaste kuritegelikku käitumist rajooni sidekontoris, kus töötas viimase ema. Kollektiiv mõistis alaealise käitumise hukka ja kohustas ema osutama rohkem tähelepanu oma laste kasvatamisele.

Alaealiste või noorte töötajate süüteoasjade arutamisest kollektiivis on vaja ilmtingimata kutsuda osa võtma nende vanemaid või hooldajaid.

Tallinnas «Volta» tehases toimunud koosolekul, kus arutati noore töötaja Baumann'i kuriteo asja, tõstsid koosolekust osavõtjad õigustatult üles küsimuse, miks ei viibi koosolekul süüdlase vanemad.

Juhul kui tegemist on isiku käitumisega, mille tagajärjel tekitati moraalset, füüsilist või materiaalist kahju, on vaja, et selle arutamisest kollektiivis võtaks osa ka kahjukannataja.

Võib esineda juhuseid, kus asutuste, ettevõtete ja organisatsioonide juhatajad (administratsioon) koos töötajate kollektiiviga on lahendanud kollektiivi liikme vastutuse küsimust mitte eriti ühiskonnale ohtliku kuriteo toimepanemise eest ilma, et materjalid oleksid uurimisorganitele üle antud. Selles ei ole midagi halba. Muidugi juhtudel, kui uurimisorgan ei asu seisukohale, et süüdiolev isik tuleb võtta kohtulikule vastutusele.

Nagu näitab praktika, arutatakse seaduserikkuja käitumist peamiselt töötajate üldkoosolekul, suurtes ettevõtetes aga tsehhi või jaoskonna töötajate koosolekul ja kolhoosides kolhoosi üldkoosolekul või juhatuse laiendatud koosolekul.

Esineb ka teisi vorme, näiteks partei või Kommunistliku Noorsooühingu algorganisatsiooni lahtine koosolek, laiendatud kolhoosi juhatuse, Kommunistliku Noorsooühingu algorganisatsiooni ja lastevanemate koosolek, õppenõukogu ja lastevanemate komitee ühine koosolek, majavalitsuse aktiivi koosolek, kultuurimaja isetegevusringidest osavõtjate koosolek jne.

Igati tuleb tõsta seltsimehelike kohtute osatähtsust õigusnormide rikkumiste ja ühiskonnavastaste tegude arutamisel. Seda eriti veel siis, kui teo iseloomu ja selle kordasaatja isiksuse järgi otsustades on süüdlast võimalik parandada ühiskondliku mõjutamise abinõudega.

On vaja igati laiendada seltsimehelike kohtute kompetensi. Viimased ei pea tegelema mitte ainult tootmisalaste küsimuste arutamisega, vaid nad peavad tegelema ka elu-olusse, moraali puutuvate küsimustega, kollektiivi nende liikmete ebaõige käitumise faktide arutamisega, kes kalduvad kõrvale sotsialistlikest ühiselu reeglitest. Seoses sellega on vaja igati toetada seaduse, eelnõu «Üldsuse osatähtsuse suurendamisest võitluses Nõukogude seaduslikkuse ja sotsialistliku ühiselu reeglite rikkumise vastu»

ning «Seltsimehelike kohtute tüüpõhimääruse» projekti, mille kohaselt seltsimehelikud kohtud peavad arutama järgmisi asju:

- 1) töödistsipliini ja sotsialistliku ühiselu reeglite rikkumised;
- 2) esmakordselt toimepandud pisispekulatsioon, riikliku või ühiskondliku vara pisiriisumine, pisihuligaansus, solvamine, peksmine, puskari ja muude alkohoolsete jookide valmistamine ilma müümise eesmärgita, samuti muud üleastumised, mis on loetletud seltsimehelike kohtute põhimäärustes;
- 3) kuriteod, mis ei kujuta endast suurt ohtu ühiskonnale ja on toime pandud esmakordselt, ning kui kohus, prokurör ja uurimisorganid või miilitsa- ja muud juurdlusorganid peavad võimalikuks anda antud asja arutamine üle seltsimehelikele kohtutele;
- 4) kodanike varanduslikud vaidlusküsimused, mis on ette nähtud seltsimehelike kohtute põhimäärustes.

Praktika lähebki sellist rada, kus seltsimehelikud kohtud peale tootmisalaste küsimuste arutavad ka töötajate ebaväärikat käitumist väljaspool tööd, perekonnas, pisihuligaansuse, pisivarguse juhtumeid jne. Nad on juba sel alal omandanud positiivseid kogemusi, aitavad kasvatada kollektiivi liikmetes tugevat töödistsipliini, avaliku korra eeskirjade, sotsialistliku ühiselureeglite, moraali normide range täitmise vaimus.

Kombinaadi «Kreenholmi Manufaktuur» seltsimehelik kohus on 1960. a. jaanuari- ja veebruarikuus arutanud 8 juhul töötajate ebaväärikat käitumist väljaspool tööd, perekonnas.

Samuti on seda teinud ka Narva ja Pärnu leiva-kombinaadi seltsimehelik kohus, kusjuures viimase poolt on arutatud ka pisivarguse juhtumeid.

Võib juhtuda nii, et seltsimehelik kohus üht või teist küsimust arutades jõuab veendumusele, et õigusnormide rikkuja tuleb võtta administratiivsele või kriminaalsele vastutusele, siis tuleb seltsimehelikul kohtul anda materjalid üle vastutavale administratiivorganile, miilitsale, prokuratuurile või kohtule.

Faktid näitavad seda, et kui ühiskondlikud seltsimehelikud kohtud tegutsevad aktiivselt ja ka üldsus ise eraldab inimesi avaliku korra tagamiseks, siis on palju kergem korrarikkumiste vastu võidelda. Siis võib niisuguse

korrarikkuja ära tunda juba enne seda, kui ta on sooritanud üleastumise või kuriteo.

Ühe või teise ühiskondliku mõjutusvormi valik oleneb konkreetsetest asjaoludest ja võimalustest. Igatahes peab arvestama seda, et seaduserikkuja käitumise arutamisest võtaksid osa laiad töötajate hulgad, mitte ainult asutuse, ettevõtte või organisatsiooni juhtkond, sest vastasel juhul selline arutamine kitsas ringis ei avalda õiget kasvatuslikku mõju ei seaduserikkujale endale ega ka teistele kollektiivi liikmetele.

On vaja, et koos seaduserikkuja käitumise arutamisega tuuakse eeskujuks kollektiivi paremate töötajate käitumine. Ning seda mitte nii nagu mõnel pool praktiseeritakse, et eeskujuks tuuakse seda, kes hästi täidab tööülesandeid, kuid samas jäetakse tähele panemata tema käitumine ühiskondlikus ja isiklikus elus.

Suurt kasvatuslikku tähtsust omavad kohtuprotsessid, mis viiakse läbi vahetult ettevõtetes, asutustes, kolhoosides ja sovhoosides.

Need istungid samuti mitte ainult ei loo hukkamõistu õhkkonda kuritegelike nähtuste suhtes, vaid etendavad ka suurt osa kuritegevuse ärahoidmiseks ja laialdaste töötajate hulkade mobiliseerimiseks võitlusse kuritegevuse vastu.

Tuleb silmas pidada aga seda, et kohtu väljasõiduistungid täidavad oma ülesannet üksnes siis, kui protsessid ise on hoolikalt ette valmistatud ja hästi läbi viidud ning kui selleks on valitud aktuaalsed kuriteo asjad. On vajalik, et nendest istungitest võtaksid osa laialdased töötajate hulgad. Õigesti talitati, kui Tallinna Mere- ja rahooni rahvakohtu väljasõiduistungil Lihakombinaadis arutati sama kombinaadi töötaja A. T. Burtšilina süüdistus- ja vaatusasja, kes oli korduvalt sooritanud lihasaaduste pisirüüstusi, vaatamata sellele, et teda oli eelnevalt kahel korral hoiatatud.

NSV Liidu ja liiduvabariikide kriminaalkohtumenetluse aluste kohaselt võib kohtu määrusega lubada töötajate, ühiskondlike organisatsioonide esindajaid osa võtta kriminaalasjade kohtulikust arutamisest ühiskondlike süüdistajate või kaitsjatena.

Seaduse selline säte annab töötajate kollektiividele, ühiskondlike organisatsioonide esindajatele võimaluse avaldada vahetult kohtule kollektiivide arvamust ja seis-

kohta kohtualuse suhtes. See on kahtlemata kohtule suureks abiks õiglase otsuse tegemisel ning karistuse määramisel.

Ühiskondlike süüdistajate või kaitsjate osavõtt on üheks tähtsaks vormiks üldsuse õiguskorra kaitseks lülitamisel. See loob üldsusele, ühiskondlikele organisatsioonidele ja kollektiivide esindajatele võimaluse osa võtta õigusemõistmisest.

Paljudel juhtudel on seda vormi ühiskondlikud organisatsioonid ja kollektiivid juba kasutanud. Seejuures tuleb asuda seisukohale, et õigesti talitavad need kollektiivid, kes eriti ohtlike kuritegude ja retsidivistide süüteo asjade arutamisest osavõtuks saadavad kohtusse oma esindaja ühiskondliku süüdistaja näol ning ühiskonnale vähem ohtlikes kuritegudes saadavad oma esindaja ühiskondlike kaitsjate näol.

Kahtlemata ei saa üksikutel juhtudel välistada ühiskondlike süüdistajate osavõttu ka kuriteoasjade arutamisest, mis pole ühiskonnale eriti ohtlikud ja seda sel juhul, kui isiku suhtes, kes on kuriteo toime pannud, ei ole ühiskondlikud mõjutusvahendid positiivseid tulemusi andnud ja teda oli vaja kohtulikule vastutusele võtta.

Igal juhul, kui kollektiivi liige võetakse kohtulikule vastutusele kriminaalkuriteos, peaksid ühiskondlikud organisatsioonid, kollektiivid peale sooritatud teo läbiarutamise ja hukkamõistmise otsustama ka küsimuse oma esindaja saatmiseks kohtusse süüdistajana või kaitsjana. Seejuures kohtus esinemise volituseks oleks vastava ühiskondliku organisatsiooni, kollektiivi koosoleku protokoll, kust oleks näha, millistel kaalutlustel kollektiiv peab vajalikuks ühiskondliku süüdistaja või kaitsja osavõttu kohtuprotsessist ning keda nimelt ta selleks volitab.

Ühiskondlikud süüdistajad ja kaitsjad, võttes osa konkreetsete kriminaalasjade arutamisest, peavad kohtus esitama oma töötajate kollektiivi või ühiskondliku organisatsiooni arvamuse, mitte aga enda või üksikute ametiisikute arvamusi. Praktikas aga esineb juhtumeid, kus sellest nõudest on mööda mindud, mis kahtlemata võib kaasa tuua kuritarvitamisi, s. o. üldsuse nimel isiklike huvide kaitsmist.

Nii on lubatud esineda ühiskondlikel süüdistajatel kui ka kaitsjatel ilma igasuguse volitusega või ka sel juhul, kui volitus esinemiseks oli küll olemas, kuid see oli välja

antud üksikute asutuste, ettevõtete ja organisatsioonide juhatajate poolt, seejuures ilma, et kollektiivid oleksid olnud sellest üldse teadlikudki.

Praktikas võib kerkida küsimus, kas ühe kohtualuse suhtes võivad ühelt poolt töötajate kollektiiv ja teiselt poolt mõni ühiskondlik organisatsioon väljaspool töökohta (kelle liikmete hulka kohtualune kuulub) volitada ühes ja samas asjas esinema kahte erinevate volitustega isikut.

Näiteks töötas kohtualune tehases ja töötajate kollektiiv, arutanud eelnevalt tema kuriteoasja, otsustas volitada ühiskondlikku süüdistajat esinema kohtus. Kohtualune kuulus aga ka vabatahtlikku spordiühingusse, mille liikmeskond otsustas kohtusse volitada ühiskondliku kaitsja.

Antud juhul ei tohiks tekkida kahtlust, et mõlemad volitatud isikud on õigustatud kohtuprotsessist osa võtma.

Võib esineda juhuseid, kus üks ja sama ühiskondlik organisatsioon, kollektiiv saadab kohtuprotsessile üheaegselt esinema nii ühiskondliku kaitsja kui ka süüdistaja. See võib esineda ainult neil juhtudel, kui kohtu poolt arutatavas asjas on mitu kohtualust ning neist ühe suhtes leitakse vajalikuks saata ühiskondlik süüdistaja, teise suhtes aga ühiskondlik kaitsja. Meie arvates ei ole siin midagi halba ja oleks isegi otstarbekohane, kui nendel juhtudel kollektiivi arvamust kohtus nii ühiskondliku kaitse ja süüdistuse suhtes väljendaks üks isik. Seda muidugi ainult siis, kui tegemist on kohtualustega samast kollektiivist.

Vääraks tuleb lugeda niisuguseid seisukohti, kus peetakse otstarbekohaseks ühiskondlike kaitsjate osavõttu kohtuprotsessidest ainult neil juhtumel, kui ühiskondlik organisatsioon või töötajate kollektiiv taotleb kohtualuse üleandmist nende käendusele tema edasiseks kasvatamiseks ja parandamiseks.

Meie arvates ühiskondliku kaitsja ülesanne kohtus ei seisne mitte ainult selles, et taotleda kohtu alla antud isiku kollektiivi käendusele andmist, vaid just selles, et abistada kohut ühiskondliku kollektiivi arvamuse esitamiseks õiglase kohtuotsuse langetamisel.

Samas tuleks pidada aga õigeaks, et kui ühiskondlik organisatsioon, kollektiiv asub seisukohale, et kohtu alla antud isik tuleb võtta kollektiivi käendusele, siis peaks ta igal juhul saatma kohtusse ühiskondliku kaitsja.

Kollektiivide poolt käendusele võetud isikute suhtes omab tähtsa koha nende isikute edasine kasvatamine. Selleks on vaja, et ühiskondlik organisatsioon või töötajate kollektiiv seaks sisse kontrolli tema vastutusele antud isiku käitumise üle, võttes tema suhtes tarvitusele vajaliku kasvatusliku iseloomuga abinõusid.

Organisatsioonides või töötajate kollektiivides, kus tegeldakse kasvatamisele antud isikutega ning nende käitumise üle on sisse seatud pidev kontroll, käituvad need isikud korralikult, suhtuvad oma tööülesannetesse ausalt ja midagi halba neile ette heita enam ei saa.

Õigesti teevad need kollektiivid, kes arutavad seaduserikkuja käitumist mõne aja pärast uuesti töötajate koosolekul ning teevad tema käitumise kohta vastavad järeldused.

Nii näiteks korraldati Tallinna Puidutöötlemise ja Ehitusremondi Tööstuskombinaadi tsehhis nr. 1 töötajate koosolek, kus arutati mõni aeg tagasi kollektiivi vastutusele võetud sama tsehhi töötaja Alfred Vaani käitumist.

Nagu nähtus koosolekul esinenud töötajate sõnavõttudest, on kodanik Vaan ennast tunduvalt parandanud, täidab eeskujulikult tööülesandeid ja mingisuguseid seaduserikkumisi enam sooritanud ei ole.

On vaja, et kõrgemal seisvad ametkonnad ning kollektiivid suunaksid vajalikult oma allorganisatsioonide, asutuste, ettevõtete ja nende kollektiivide tööd käendusele antud isikute ümberkasvatamisel.

Ühiskondlike organisatsioonide või kollektiivide käendusele antud isikute käitumise suhtes tuleb teostada kontrolli ka uurimis- ja kohtuorganite poolt. Siinjuures tuleb konkreetsetest asjaoludest lähtudes kasutada kas vestlust käendusele antud isiku ja tema töökaaslastega või välja nõuda iseloomustused.

Tuleb heaks kiita seisukohta, mis on väljendatud seaduse eelnõus «Üldsuse osatähtsuse suurendamisest võitluses Nõukogude seaduslikkuse ja sotsialistliku ühiselu reeglite rikkumise vastu», et kui kollektiivi vastutusele antud isik on eeskujuliku käitumise ja ausa tööga aasta jooksul tõestanud, et ta on ennast parandanud, teatab ühiskondlik organisatsioon või töötajate kollektiiv sellest kohtule või prokuratuurile.

Meie arvates on see õige ja vajalik, kuna kohtu- ja

uurimisorganid võtavad arvele iga kollektiivi käendusele antud isiku ja tunnevad huvi nende edasise käitumise vastu. Meie arvates peaks aastast jätkuma, et otsustada, kas käendusele antud isik on ümber kasvanud. Koos sellega langeks ära ka vajadus pidada nende suhtes edasi erilist arvestust ja kontrolli kohtu ja uurimisorganite poolt.

Samuti tuleb heaks kiita seaduse eelnõus ettenähtud säte, et kui kollektiivi vastutusele antud isik ei allu sotsialistliku ühiselu normidele ega ole kasvatatav, võtab ühiskondlik organisatsioon või töötajate kollektiiv, kelle vastutusele ta on antud, vastu otsuse vastutusest loobumise kohta ning saadab selle otsuse prokuratuurile või kohtule kriminaalaja menetluse uuendamise küsimuse läbivaatamiseks.

On esinenud juhtumeid, kus isikud, kes olid antud kollektiivi vastutusele, panid kollektiivi usaldust kuritarvitades toime uued kuriteod.

Tallinna Autobaasi nr. 1 autojuht-ekspediitor Pulver, vedades kaupa, pani toime 200 taskurätiku varguse 1900 rubla väärtuses. Pärast varguse avastamist tagastas ekspediitor Pulver varastatud taskurätikud.

Arvestades seda, et Pulver (20 a. vana) ei olnud varem karistatud, puhtsüdamlikult tunnistas oma süüd, arutati tema süüdistusaja autobaasi kollektiivis. Kodanik Pulveri käitumine mõisteti hukka ja ta võeti kollektiivi vastutusele. Prokuratuuriorganid nõustusid sellega ja lõpetasid tema suhtes kriminaalmenetluse.

Kuid mõni aeg hiljem pani Pulver toime uue kuriteo, riisudes Tallinna Ekskavaatoritehasele kuuluvast kaubalaadungist 4 ampermeetrit ja 4 auto veetermomeetrit.

Seoses uue kuriteo sooritamisega arutati Pulveri käitumist uuesti kollektiivis ning kollektiiv loobus oma varajasemast otsusest, kuna ta ei õigustanud kollektiivi usaldust. Prokuratuur, arvestades kollektiivi täiesti õiget seisukohta, võttis Pulveri tema sooritatud varguste eest vastutusele, nüüd juba kriminaalkorras. Rahvakohus karistas Pulverit varguste eest 1 aasta 6 kuu vabadusekaotusega.

Siinjuures tuleb märkida, et karistus ei ole meil ainult repressioonivahendiks toimepandud kuriteo eest, vaid tema eesmärgiks on ühtlasi süüdimõistetu parandamine ja ümberkasvatamine töösse ausa suhtumise, seaduste täpse täitmise ja sotsialistliku ühiselu reeglite austamise vaimus.

Kuritegusid sooritanud isikute käitumise üle kontrolli teostamisel on tähtsal kohal ka kohalike täitevkomitee juures asuvad vastavad komisjonid.

Nii on ühiskondliku kontrolli tõhustamiseks kinnipidamiskohtade töö üle linnade ja rajoonide täitevkomiteede juurde moodustatud sellekohased järelevalve komisjonid. Nende komisjonide ülesandeks on teostada kontrolli paranduslike tööde põhimääruse täitmise üle kinnipidamiskohtades, organiseerida avalikkuse osavõttu kinnipeetavate ümberkasvatamisest ja osutada kinnipidamiskohtadest vabanevatele isikutele kaasabi töökoha leidmisel.

Käesoleval ajal, kus kuriteo toimepannud isikute suhtes üha laialdasemalt kohaldatakse ühiskondlikke mõjutusvahendeid ja karistusi, mis ei ole seotud vabadusekaotusega, ning koos sellega kontrollitakse varem vabadusekaotusega karistatud isikute edasist kinnipidamise otstarbekust, mille tulemusena paljud kuriteo toimepannud isikud antakse üldsuse hoole alla, on eriti tähtis, et ühiskondlikud organisatsioonid, eeskätt aga ametiühingud võtaksid aktiivselt osa nende isikute edasisest kasvatamisest ja parandamisest ning osutaksid vajalikku abi kinnipidamiskohtadest vabanevate tööle rakendamisel ja nende kaasatõmbamisel ühiskondlikult kasulikule tegevusele. Kinnipidamiskohtadest vabanenuid ei tohi mingil tingimusel jätta saatuse hoolde, neile ei tohi selga pöörata. Hoopis vastupidi. Neile tuleb ulatada abistav käsi ja ühise jõuga hoolitseda selle eest, et nad tulevikus ei satuks uuesti väärale teele.

Sellepärast on vaja, et selliste isikute käitumine ja töösse suhtumine oleks kollektiivi kohaliku ametiühingu organisatsiooni pideva kontrolli all.

Võitluse edukus kuritegevusega ja avaliku korra rikkumistega ning karistuse kasvatulik ja hoiatav tähtsus ei seisne hoopiski mitte karistuse ranguses. Tähtis on, et iga kuritegu ja avaliku korra rikkumine avastatakse ning et sellele reageeritakse, teiste sõnadega — tagatakse karistuse vääramatuse.

Kuid selleks, et teha lõpp kuritegevusele ja korra rikkumistele, ei piisa ainuüksi karistuse vääramatuse tagamisest. Partei õpetab, et koos karistuse vääramatuse tagamisega on tarvis otsustavalt kõrvaldada kuritegevust ja seaduserikkumisi soodustavad asjaolud ning võtta tarvitusele sellised abinõud, mis hoiaksid ära ja hiljem

täiesti likvideeriksid igasugused ühiskonnale kahjutoovad üleastumised mõningate isikute juures.

Selleks on aga tarvis, et ühiskondliku korra kaitsele mitte üksnes ei tõmmata kaasa üha laiemaid, üldsuse masse, vaid parandataks ka kasvatustööd elanikkonna hulgas. Tähtis koht on siin meie ajakirjandusel, loengutel, vestlustel, mida peetakse elanikkonnale mitmesugustel poliitilistel, populaarteaduslikel ning õiguslikel teemadel.

Populaarseks on vabariigis muutunud küsimuste-vastuste õhtud, kus vastava eriala inimesed selgitavad töötajatele neid huvitavaid küsimusi, sealhulgas ka üldsuse osatähtsust võitluses kuritegevusega.

Seaduslikkuse ja õiguskorra kaitse küsimusi on hakatud sagedamini arutama kohalike tööraha saadikute nõukogude istungjärgudel, partei-, ametiühingu-, kommunistlike noorte ja majandustöötajate aktiividel.

Käesoleva ajastu uutes tingimustes, kus nõukogude rahvas ehitab edukalt kommunismi, on sotsialistliku seaduslikkuse ja õiguskorra edasine tugevdamine eriti tähtis.

Ainult töötajate laiade hulkade teadlikkuse tõstmisega ja nende aktiivsel osavõtul võime likvideerida õiguskorra rikkumised meie maal.

Ettekandes NLKP erakorralisel XXI kongressil ütles seltsimees Hruštšov: «Et jõuda kommunismini, kõige õiglasema ja täiuslikuma ühiskonnani, kus täiel määral välja arenevad vaba inimese kõik parimad moraalijooned, on meil juba nüüd vaja kasvatada tulevikuinimest. Nõukogude inimestes tuleb arendada kommunistlikku moraali, mille aluseks on ustavus kommunismile ja leppimatus tema vaenlaste suhtes, teadlikkus ühiskondlikust kohusest, aktiivne osavõtt tööst ühiskonna hüvanguks, vabatahtlik kinnipidamine inimeste ühiselu põhireeglitest, seltsimehelik vastastikune abi, ausus ja tõearmastus, sallimatus avaliku korra rikkujate vastu.»¹

¹ N. S. Hruštšov. NSV Liidu rahvamajanduse arendamise kontrollarvud aastaiks 1959—1965. Ettekanne Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei erakorralisele XXI kongressile, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1959. a., lk. 53.

60 kop.
1961. a. — 6 kop.

A

17 346

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00824486 7